

Małgorzata Czermińska

10 LAT CZŁONKOSTWA POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ. SKUTKI WŁĄCZENIA DO JEDNOLITEGO RYNKU EUROPEJSKIEGO

Wprowadzenie

Pierwszym krokiem na drodze do pełnego członkostwa Polski w Unii Europejskiej było podpisanie w Brukseli 16 grudnia 1991 r. Układu Europejskiego, ustanawiającego stowarzyszenie Polski ze Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi. Postanowienia Układu regulowały m.in. kwestie wzajemnej wymiany handlowej poprzez utworzenie strefy wolnego handlu wyrobami przemysłowymi maksymalnie w ciągu 10 lat, selektywną i częściową liberalizację handlu towarami rolnymi, stworzenie ram dla stopniowej integracji Polski ze Wspólnotą, świadczenie usług, zakładanie przedsiębiorstw, przepływ pracowników, przepływ kapitału, a także dialog polityczny, pomoc finansowa i techniczna dla Polski, popieranie współpracy w dziedzinie kultury¹.

Negocjacje prowadzone w celu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej rozpoczęły się 31 marca 1998 r. w wyniku decyzji podjętej przez Radę Europejską w Luksemburgu (grudzień 1997 r.), na podstawie rekomendacji zawartej w opinii Komisji Europejskiej w sprawie wniosku Polski o członkostwo (*avis*). Pierwszy etap negocjacji stanowił tzw. *screening*, czyli przegląd prawa krajowego pod kątem jego zgodności z *acquis communautaire*. Rozpoczął się on 27 kwietnia 1998 r.

¹ Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską z jednej strony, a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, z drugiej strony, sporządzony w Brukseli 16 grudnia 1991 r., Dz.U. z 1994 r. Nr 11, poz. 38.

i zakończył w listopadzie 1999 r. Po zakończeniu przeglądu prawa w określonym obszarze negocjacyjnym kolejnym etapem było przygotowanie stanowiska negocjacyjnego. Po przedstawieniu stanowisk negocjacyjnych przez obie strony nastąpiło otwarcie negocjacji. Dopiero po osiągnięciu porozumienia w sprawie zgodności stanowisk następuje tymczasowe zamknięcie negocjacji w danym obszarze, oznacza to jeszcze możliwość zmiany ustaleń do chwili zamknięcia negocjacji we wszystkich obszarach negocjacyjnych. Finał rokowań nastąpił podczas szczytu Rady Europejskiej w Kopenhadze 13 grudnia 2002 r.

Włączenie Polski do wspólnego rynku Unii Europejskiej – okresy przejściowe i ich znaczenie

Członkostwo w UE wiąże się z przyjęciem całości jej dorobku prawnego. W toku negocjacji uzgadniane są rozwiązania przejściowe, w sytuacji, kiedy kraj kandydujący uznaje, że przyjęcie pewnych regulacji, zwłaszcza wiążących się z istotnymi nakładami finansowymi, nie będzie możliwe od momentu uzyskania członkostwa. Dla potrzeb negocjacji akcesyjnych prowadzonych przez Polskę Komisja Europejska dokonała podziału merytorycznego *acquis communautaire* na 31 obszarów negocjacyjnych, z których bezpośrednio związane ze wspólnym rynkiem są: 1) swobodny przepływ towarów; 2) swobodny przepływ osób; 3) swoboda świadczenia usług; 4) swobodny przepływ kapitału, a także podatki i unia celna.

Funkcjonowanie wspólnego rynku w Unii Europejskiej polega przede wszystkim na swobodnym przepływie towarów, kapitału, usług i osób pomiędzy państwami członkowskimi. Swoboda przepływu towarów stała się możliwa poprzez zlikwidowanie ceł wewnętrznych i ograniczeń ilościowych oraz ujednoczenie podatków (bariery fizyczne i fiskalne). Konieczne okazało się również ujednoczenie przepisów dotyczących wytwarzania i obrotu wyrobami tak, aby produkt wprowadzony legalnie na rynek jednego z państw członkowskich UE mógł być wprowadzony na rynek innego kraju członkowskiego (bariery techniczne). *Acquis communautaire* w odniesieniu do zasady swobodnego przepływu towarów obejmuje przede wszystkim unię celną (art. 28 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, zwanego dalej TFUE, dawny art. 23 TWE), oznaczającą zakaz stosowania ceł i innych opłat o skutku równoważnym między państwami członkowskimi a także ustanowienie wspólnej taryfy celnej w handlu z krajami trzecimi². Dotyczy to zarówno produktów pochodzących z państw członkowskich, jak i pochodzących z państw trzecich, pod warunkiem, że zostały dopuszczone do swobodnego obrotu (art. 28 ust. 2 TFUE). Wiąże się z tym zakaz stosowania ograniczeń ilościowych w handlu wzajemnym oraz innych środków o skutku równoważnym (art. 34 i 35 TFUE, dawny art. 28 i 29 TWE). Wreszcie ostatnim elementem swobody przepły-

² Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz.Urz. UE C 83, 30 marca 2010 r.

wu towarów jest zakaz dyskryminacji podatkowej i protekcyjnej. Zgodnie z art. 110 TFUE żadne państwo członkowskie nie może nakładać bezpośrednio lub pośrednio na produkty innych państw UE podatków wewnętrznych jakiegokolwiek rodzaju wyższych od tych, które nakłada bezpośrednio lub pośrednio na podobne produkty krajowe. Chodzi o zasadę, że towary sprowadzane z innych krajów Unii Europejskiej nie mogą być wyżej opodatkowane w stosunku do podobnych produktów krajowych.

W obszarze „swobodny przepływ towarów” Polska przyjęła całość dorobku prawnego Wspólnot Europejskich, z wyjątkiem rozwiązań przejściowych odnoszących się do sektora farmaceutycznego. Polska uzyskała okres przejściowy do 31 grudnia 2008 r. w odniesieniu do terminu implementacji wspólnotowej procedury rejestracji leków określonej w dyrektywach nowego podejścia, regulacjach sektorowych oraz systemie nadzoru rynku, a związanej z koniecznością weryfikacji i uzupełnienia dokumentacji rejestracyjnej leków dopuszczonych do obrotu w Polsce na podstawie dotychczas obowiązującego prawa³. Dopuszczenie do obrotu wszystkich produktów farmaceutycznych po tym terminie odbywa się zgodnie z wymogami dorobku prawnego UE, a te produkty, które nie spełniały tego wymogu zostały wycofane z rynku. Proces weryfikacji i uzupełniania dokumentacji rejestracyjnej odbywać się musiał na mocy tzw. pakietu ustaw farmaceutycznych, w tym: nowej ustawy Prawo farmaceutyczne, ustawy o wyrobach medycznych i ustawy o Urzędzie Rejestracji Produktów Leczniczych. Zgodnie z nimi świadectwa rejestracji, które zostały wydane przed 1 stycznia 2002 r. zachowały swoją ważność przez określony czas (nie dłuższy niż 5 lat), natomiast wszystkie wnioski o rejestrację składane po 1 stycznia 2003 r. musiały już spełniać wymogi unijne w tym zakresie. Uzyskanie przez Polskę okresu przejściowego na wprowadzenie wspólnotowej procedury rejestracji leków miał istotne znaczenie; w przeciwnym razie leki produkowane w Polsce, które nie spełniałyby wymogów unijnych w tym zakresie musiałyby być wycofane z rynku i zastąpione droższymi importowanymi farmaceutykami.

Jeśli chodzi o bariery fiskalne w przepływie towarów, to Polska uzyskała kilka okresów przejściowych dotyczących stosowania podatku VAT i podatku akcyzowego:

- okres przejściowy do 31 grudnia 2007 r. na stosowanie obniżonej stawki VAT w wysokości 7% w budownictwie mieszkaniowym na dostawę nowych mieszkań, bez względu na ich wielkość, usługi budowlane i remontowe związane z obiektami budownictwa mieszkaniowego, z wyłączeniem dostawy lokali użytkowych w budynkach mieszkalnych i materiałów budowlanych.

³ Chodzi o dwa akty prawne: Ustawę z 10 października 1991 r. o środkach farmaceutycznych, materiałach medycznych, aptekach, hurtowniach i Inspekcji Farmaceutycznej, Dz.U. z 1991 r. Nr 105, oraz Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w sprawie rejestru środków farmaceutycznych i materiałów medycznych z 15 grudnia 1993 r., Dz.U. z 1994 r. Nr 6. Procedura dopuszczania leków do obrotu na ich podstawie nie była zgodna z *acquis communautaire*.

Stawkę VAT w wysokości 7% na dostawę nowych domów i mieszkań utrzymano do 31 grudnia 2010 r. (przedłużono okres przejściowy). Od 1 stycznia 2011 r. ta stawka podatku wzrosła do 8% i ma zastosowanie do domów o powierzchni do 300 m kw. oraz mieszkań o powierzchni do 150 m kw.

- 4-letni okres przejściowy od dnia akcesji na stosowanie obniżonej stawki VAT w wysokości 3% na środki do produkcji rolnej, niskoprzetworzone produkty rolne i usługi, z wyłączeniem środków trwałych, tj. budynków, maszyn, po tym okresie powrót do zwykłej stawki obniżonej;
- pięcioletni okres przejściowy do 31 grudnia 2007 r. na stosowanie stawki VAT w wysokości 0% na niektóre książki i czasopisma specjalistyczne; od 1 stycznia 2011 r. docelowo stawka wynosi 5% (pod pewnymi warunkami stawka VAT obniżona do wysokości 0% do 30 kwietnia 2011 r. dla dostawy książek i do 28 lutego 2011 r. dla dostawy czasopism specjalistycznych);
- okres przejściowy do 31 grudnia 2007 r. na stosowanie zredukowanej stawki VAT w wysokości 7% na usługi gastronomiczne, po tym okresie stawka podstawowa;
- roczny techniczny okres przejściowy na stosowanie obniżek w podatku akcyzowym na paliwa ekologiczne;
- okres przejściowy do 31 grudnia 2008 r. na wprowadzenie minimalnego poziomu akcyzy na papierosy. Poczynając od 2002 r. Polska zobowiązała się do stopniowego podnoszenia stawek podatku akcyzowego na papierosy w latach 2002–2008⁴;
- w zakresie podatku VAT ustalenie limitu obrotów uprawniającego do korzystania ze zwolnień podmiotowych w wysokości 10.000 euro.

Stosowanie podatku VAT w obrocie wewnątrzspółnotowym (wewnątrzspółnotowa dostawa towarów (zamiast importu) i wewnątrzspółnotowe nabycie (zamiast eksportu) nakłada na podatników dokonujących takiego obrotu i zarejestrowanych jako podatnicy VAT UE dodatkowe obowiązki dokumentacyjne i konieczność składania w urzędzie skarbowym sprawozdań w ściśle określonym terminie.

Wszystkie produkty sprzedawane na unijnym rynku podlegają wspólnej standaryzacji i certyfikacji, dotyczy to również wymogów higienicznych i weterynaryjnych w przypadku artykułów rolno-spożywczych. Przed przystąpieniem do UE wiele zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego w Polsce nie spełniało norm sanitarnych, dlatego też w czasie negocjacji akcesyjnych miały one zadeklarować czy i w jakim terminie będą w stanie sprostać unijnym wymogom. Na początku 2002 r. ponad 400 zakładów mięsnych, 130 mleczarni i 60 zakładów przetwórczych

⁴ Docelowo akcyza na papierosy miała wynosić nie mniej niż 64 euro za 1000 sztuk, co wiązało się z prawie dwukrotnym wzrostem cen papierosów po zakończeniu okresu przejściowego. Szczegółowe rozwiązania dotyczące minimalnego podatku akcyzowego zostały obecnie określone w Dyrektywie Rady 2011/64/UE z 21 czerwca 2011 r. w sprawie struktury oraz stawek akcyzy stosowanych do wyrobów tytoniowych. Dz.Urz. UE. L 176, 5 lipca 2011 r.

stwa rybnego wystąpiło do UE o okres przejściowy w stosowaniu unijnych norm⁵. Z ogólnej liczby 483 zakładów z sektora mięsnego, przetwórstwa rybnego i mlecznego, które w traktacie akcesyjnym otrzymały okresy przejściowe, w 2014 r. nadal działają 262 zakłady (54%), a trzynaście zostało przeklasyfikowanych na tzw. działalność marginalną, lokalną i ograniczoną, ale nadal pozostały na rynku. Zamknięto łącznie 190 zakładów (39%), przy czym tylko 81 z nich zostało zamkniętych ze względu na niedostosowanie do wymogów unijnych, ponadto 18 zakładów zawiesiło działalność⁶.

Swoboda przemieszczania się osób i prawo do pobytu w dowolnym państwie członkowskim jest jedną z podstaw i fundamentalnych zasad funkcjonowania wspólnego rynku Unii Europejskiej, obok swobody przepływu towarów, usług i kapitału. *Acquis communautaire* w odniesieniu do zasady swobodnego przepływu osób obejmuje cztery obszary, które stanowią jej zakres przedmiotowy⁷:

- 1) swobodny przepływ pracowników (najemnych) oraz swobodę przedsiębiorczości, w tym w szczególności swobodę prowadzenia działalności gospodarczej (na własny rachunek);
- 2) wzajemne uznawanie kwalifikacji zawodowych; czyli uznawanie kształcenia i szkolenia zawodowego,
- 3) prawa obywatelskie – prawo wyjazdu z własnego państwa i wjazdu do innego państwa członkowskiego UE bez wiz wjazdowych lub równoważnych formalności oraz pobytu (pierwotnie przewidziane wyłącznie dla pracowników, rozszerzone także na osoby nieaktywne zawodowo) oraz prawa wyborcze (czyli prawa wszystkich obywateli Unii Europejskiej do aktywnego uczestniczenia w życiu politycznym Unii, poprzez uczestnictwo w wyborach europejskich i lokalnych);
- 4) koordynacja systemów ubezpieczenia społecznego – podstawą tej koordynacji jest dążenie, aby osoby, które korzystają z prawa do swobodnego przemieszczania się na obszarze całej Unii Europejskiej miały dostęp do świadczeń z ubezpieczeń społecznych.

Dla zapewnienia każdemu obywatelowi Unii Europejskiej możliwości wykonywania wyuczonego zawodu w kraju innym niż państwo, w którym takie kwalifikacje uzyskał, wprowadzono w UE ogólnie obowiązujący system wzajemnego uznawania kształcenia i szkolenia zawodowego. Jego podstawowym założeniem jest to, że uzyskanie uznania posiadanych kwalifikacji jest konieczne tylko

⁵ E. Kawecka-Wyrzykowska, *Skutki członkostwa w Unii Europejskiej dla handlu wyrobami przemysłowymi*, www.europa.edu.pl/portal/index/strony?mainSP=articles&mainSRV=europa&mehtid=79964314&page=attachement&aid=371&latch=0, s. 42 [26.05.2014].

⁶ Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Polski sektor rolno-żywnościowy i obszary wiejskie po 10 latach członkostwa w UE – przegląd najważniejszych zmian*, Warszawa 2004, s. 9 i nast.

⁷ Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG, Dz.U. L 158/2004 z 30 kwietnia 2004 r.

w przypadku wykonywania w państwie przyjmującym zawodu regulowanego, czyli takiego, którego wykonywanie dozwolone jest dopiero po uprzednim uzyskaniu zezwolenia tylko po spełnieniu wymogów określonych przepisami prawnymi (np. zdanie egzaminu, ukończenie wymaganej praktyki zawodowej, uzyskanie wpisu na listę, ukończenie właściwego kształcenia czy szkolenia). W innym przypadku kwalifikacje uznaje pracodawca.

Obecnie jest w Polsce ponad 300 zawodów regulowanych⁸. W 2011 r. przed przyjęciem pierwszej ustawy deregulacyjnej, otwierającej dostęp do 50 zawodów regulowanych, w Polsce było ich 380, czyli najwięcej w Europie; dla porównania Niemcy ograniczają dostęp do 152 zawodów, Francja do 150, Holandia do 134, a Estonia do 47 zawodów⁹.

W przypadku uznawania dyplomów do celów akademickich, czyli w celu dalszego kształcenia się albo ubiegania się o stopień naukowy nie ma jednolitych przepisów wspólnotowych, każdy kraj posiada własne regulacje w tym zakresie. Jeśli chodzi natomiast o uznawanie dyplomów do celów zawodowych, czyli o uznanie posiadanych kwalifikacji to, jak wcześniej wspomniano, mogą wystąpić dwa przypadki: zawód regulowany, którego wykonywanie jest uzależnione od spełnienia określonych wymagań określonych w odrębnych przepisach¹⁰ oraz zawody nieregulowane – kwalifikacje uznaje pracodawca.

Zgodnie z oczekiwaniami najtrudniejszą kwestią okazało się przyznanie polskim obywatelom prawa do podejmowania pracy w państwach członkowskich UE od dnia uzyskania członkostwa. W trakcie negocjacji ustalono, że każdy kraj UE sam zdecyduje, na jak długo chce zamknąć swój rynek pracy dla obywateli z państw kandydujących; przy czym okres ten nie może być dłuższy niż 7 lat (według formuły 2+3+2). Tylko trzy kraje: Irlandia, Szwecja i Wielka Brytania otworzyły w pełni swoje rynki pracy dla Polaków z dniem akcesji, podobnie jak państwa, które przystąpiły do UE 1 maja 2004 r., z wyjątkiem Malty, która wymagała uzyskania pozwolenia na zatrudnienie, ale wydawała je niemal automatycznie. Istotne ułatwienia wprowadziły: Dania, Finlandia, Włochy (kontyngenty pracowników) oraz Holandia (dla kilku zawodów), pozostałe kraje UE-15 zdecydowały o utrzymaniu ograniczeń w dostępie do rynku pracy. Po zakończeniu pierwszego okresu przejściowego, tj. od 1 maja 2006 r. swoje rynki pracy otworzyły: Hiszpania, Grecja, Portugalia, Finlandia, Islandia (nie należy do UE, ale do EOG), od 31 lipca 2006 r. Włochy, od 1 maja 2007 r. Holandia, od 1 listopada 2007 r. Luk-

⁸ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, www.nauka.gov.pl [25.05.2014].

⁹ A. Krasnowolski, *Zawody zaufania publicznego, zawody regulowane oraz wolne zawody. Geneza, funkcjonowanie i aktualne problemy*, Opracowania tematyczne OT-625, Biuro Analiz i Dokumentacji Kancelarii Senatu, listopad 2013.

¹⁰ W Polsce są one określone w Ustawie z 18 marca 2008 o zasadach uznawania kwalifikacji nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej, Dz.U. z 2008 r. Nr 63, poz. 394. Ustawa ta dokonała w zakresie swojej regulacji wdrożeń Dyrektywy 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 7 września w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych (tekst mający znaczenie dla EOG), Dz.Urz. UE L255 z 30 września 2005, s. 22, z późn. zm.

semburg, od 1 lipca 2008 r. Francja, od 1 maja 2009 r.; Belgia, Dania i Norwegia (należy do EOG). Niemcy i Austria ograniczały dostęp do swoich rynków pracy dla Polaków do 30 kwietnia 2011 r.

Ostatnim problemem wymagającym rozstrzygnięcia w omawianym obszarze negocjacji była kwestia zakresu uczestnictwa Polski w koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Ostatecznie Polska zadeklarowała swe pełne uczestnictwo w unijnym systemie koordynacji z zastrzeżeniem, że będzie stosowała przepisy wspólnotowe w sposób restryktywny, co ma na celu niedopuszczenie do destabilizacji polskiego systemu opieki zdrowotnej¹¹.

Swoboda przepływu kapitału i płatności (art. 63–66 TFUE, dawne art. 56–59 TWE) dotyczy samodzielnych transakcji finansowych, które nie mają bezpośredniego związku z przemieszczaniem się ludzi, towarów czy usług. Swoboda przepływu kapitału finansowego odnosi się do wszystkich jego form, takich jak: dokonywanie inwestycji bezpośrednich, portfelowych, depozyty bankowe, transakcje kredytowe, pożyczkowe, nabywanie nieruchomości.

W obszarze „swoboda przepływ kapitału” Polska wynegocjowała okresy przejściowe związane z zakupem nieruchomości. Przez 12 lat od przystąpienia do UE obywatele krajów członkowskich nie będą mogli swobodnie kupować w Polsce ziemi rolnej i leśnej – będą musieli uzyskiwać pozwolenie MSWiA, od 2011 r. zezwolenie takie wydaje z upoważnienia Ministra Spraw Wewnętrznych – dyrektor Departamentu Zezwoleń i Koncesji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Dopiero od 1 maja 2016 r. obywatele UE kupią bez ograniczeń ziemię rolną i lasy. Od tego ograniczenia były dwa wyjątki, pierwszy dotyczył farmerów z UE, którzy przeprowadzili się do Polski i przed końcem negocjacji w sprawie obrotu ziemią wydzierżawili grunt, żeby go samodzielnie uprawiać, mogli kupić na własność tę ziemię po siedmiu lub po trzech (w zależności od regionu) latach dzierżawy, a była ona liczona od dnia podpisania umowy. Drugi wyjątek dotyczył farmerów, którzy przeprowadzili się po zakończeniu negocjacji, żeby samemu uprawiać ziemię, mogli ją kupić również po trzech lub siedmiu latach dzierżawy, ale liczonych od pierwszego dnia członkostwa w UE. Wynegocjowany został również pięcioletni okres przejściowy na zakup tzw. drugich domów, czyli nieruchomości rekreacyjnych w Polsce, w których obywatele UE nie będą mieszkać na stałe. Kraje UE zrezygnowały natomiast z zasady wzajemności przy wprowadzaniu restrykcji. W zakupie drugich domów w krajach UE. Polacy, których na to stać mogli nabywać od maja 2004 roku „drugie domy” w krajach UE¹².

¹¹ *Okresy przejściowe w traktacie o przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, red. E. Ka-wecka-Wyrzykowska, Warszawa 2003, s. 123.

¹² W latach 1990–2012 cudzoziemcy uzyskali w sumie 24 tys. 214 zezwoleń na nabycie nieruchomości gruntowych o łącznej powierzchni ponad 50 tys. ha. Najwięcej zezwoleń wydano pod koniec lat 90. XX w. (np. w 1999 r. było to ponad 2 tys. zezwoleń na nieco ponad 5 tys. ha), dane Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, dostępne na stronie www.msw.gov.pl.

Swobodę przepływów kapitałowych z krajami UE (a także z krajami Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz należącymi do OECD) wprowadziła ostatecznie Ustawa Prawo dewizowe z 27 lipca 2002 r.¹³. Zniesione zostały wcześniej obowiązujące ograniczenia dotyczące m.in. przepływu kapitału krótkoterminowego czy depozytowego między tymi krajami. Oznacza to zatem m.in., że rezydenci (osoby fizyczne, prawne, czy inne podmioty) mogą bez żadnych ograniczeń otwierać wszelkiego rodzaju rachunki w bankach tych krajów oraz wpłacać na nie dowolne kwoty¹⁴, zaciągać kredyty czy pożyczki, dokonywać inwestycji kapitałowych.

Swoboda przepływu usług (art. 56 do 62 TFUE, dawne art. 49 do 55 TWE) obejmuje te same działania co swoboda prowadzenia działalności gospodarczej, tzn. podejmowanie i wykonywanie pracy na własny rachunek, zakładanie i prowadzenie przedsiębiorstw, zwłaszcza spółek, filii, z tą różnicą, że ich wykonywanie jest ograniczone czasowo i musi w jakiś sposób przekraczać którąś z granic wewnętrznych. Swoboda świadczenia usług oznacza możliwość przemieszczania się usługodawcy czy usługobiorcy w celu świadczenia/przyjmowania usługi, liberalizowanie transgranicznego handlu usługami, Oznacza to m.in., że każdy, kto chce świadczyć usługi na terenie innego państwa członkowskiego UE niż to, w którym znajduje się siedziba jego przedsiębiorstwa ma do tego prawo i nie mogą być wobec niego stosowane ograniczenia wynikające z wymogu posiadania obywatelstwa, zameldowania czy członkostwa w organizacji zawodowej.

W zakresie swobodnego przepływu usług Polska uzyskała okres przejściowy do 31 grudnia 2007 r. dla wdrożenia art. 5 dyrektywy 2000/12/EC, który ustala minimalny poziom funduszy własnych banków spółdzielczych w wysokości 1 mln euro¹⁵. Ustalono harmonogram dochodzenia do wymaganego poziomu funduszy własnych, zgodnie z którym banki spółdzielcze zobowiązane były do ich podwyższenia stopniowo w ciągu kilku lat, również przez konsolidację w większe struktury. Natomiast jeśli chodzi o podstawowe kwestie dotyczące podejmowania i prowadzenia działalności bankowej polskie prawo bankowe jest zgodne z regulacjami wspólnotowymi.

¹³ Ustawa z 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe, Dz.U. Nr 141, poz. 1178; weszła w życie 1 października 2002 r.

¹⁴ Z zastrzeżeniem przepisów art. 25.1 ustawy dotyczącego obowiązkowego pośrednictwa banków, gdyby kwota przekazywana z kraju przekroczyła równowartość 10 000 euro.

¹⁵ Dyrektywa określa, że minimalny poziom funduszy własnych w instytucjach kredytowych nie może być niższy niż 5 mln euro. W szczególnych przypadkach państwa członkowskie mogą udzielić zezwolenia na działalność takiej instytucji, której kapitał zakładowy nie jest niższy niż 1 mln euro. Por. Dyrektywa 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 20 marca 2000 r. odnosząca się do podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe, Dz.U. L 126 z 26 maja 2000 r. zmieniona i uzupełniona dyrektywą 2000/28/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 września 2000 r. zmieniającą dyrektywę 2000/12/WE odnoszącą się do podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej przez instytucje kredytowe, Dz.U. L 275 z 27 października 2000 r. Takiego wymogu nie spełniała większość (ok. 75%) banków spółdzielczych w Polsce, których fundusze własne nie przekraczały nawet równowartości 300 tys. euro.

Największe zmiany sektora usług w Polsce dotyczyły przede wszystkim tzw. usług rynkowych, czyli takich jak: transport, turystyka, bankowość, ubezpieczenia itd. Pojawiła się tu silna konkurencja, zwłaszcza w dziedzinach takich, jak telekomunikacja (spadek cen połączeń międzynarodowych), czy transport lotniczy (pełna liberalizacja z dniem akcesji), której sprostać muszą polskie firmy, od 2006 r. do 1 stycznia 2013 r. monopol Poczty Polskiej został ograniczony do przesyłek o wadze do 50 g¹⁶. Z drugiej jednak strony niższe koszty pracy w Polsce są atutem dla przedsiębiorstw polskich, które zechcą rozwijać działalność usługową na terenie innych państw UE.

Wybrane ekonomiczno-społeczne skutki włączenia Polski do jednolitego rynku europejskiego

Z dniem 1 maja Polska implementowała wspólnotowy dorobek prawny z obszaru „unia celna”, a to oznaczało przyjęcie wszystkich instrumentów i zasad wspólnej polityki handlowej, zarówno autonomicznej, jak i traktatowej. W szczególności oznaczało to m.in. przyjęcie Wspólnotowego kodeksu celnego (*Community Customs Code* – CCC) oraz Wspólnej taryfy celnej (*Common Customs Tariff* – CCT), a także innych wspólnotowych instrumentów regulacji handlu z krajami trzecimi, w tym m.in. środków protekcji uwarunkowanej, autonomicznych środków taryfowych, a także rozbudowanego systemu preferencji celnych przyznawanych przez Wspólnotę zarówno w wyniku podpisanych preferencyjnych umów handlowych, jak i jednostronnie. Włączenie Polski do wspólnego rynku towarów oznaczało również zniesienie ceł i ograniczeń ilościowych na artykuły rolne w handlu wzajemnym z krajami Unii Europejskiej (cła na towary przemysłowe zostały ostatecznie zniesione na mocy Układu Europejskiego 1 stycznia 2002 r.).

W wyniku przyjęcia wspólnej taryfy celnej nastąpił spadek średniego poziomu ceł KNU na towary przemysłowe i niektóre rolne, a to oznacza zmniejszenie protekcji celnej rynku wewnętrznego. Zniesiono – jak wcześniej wspomniano – cła na towary rolne przywożone z UE, zwiększył się udział linii taryfowych objętych stawką zerową (z ok. 7% do blisko 27%), więcej towarów (ponad 1700 w porównaniu do ok. 330 przed akcesją) objętych zostało zawieszaniem ceł (w większości były to zawieszenia ceł w całości)¹⁷. Polska musiała też przyjąć rozbudowany system preferencji celnych stosowanych przez Wspólnotę, których zarówno zakres

¹⁶ 1 stycznia 2013 r. weszła w życie nowa ustawa z 23 listopada 2012 r. Prawo pocztowe, Dz.U. z 2012 r., poz. 1529, której podstawowym celem jest liberalizacja rynku usług pocztowych poprzez likwidację monopolu Poczty Polskiej na przyjmowanie i doręczanie przesyłek o masie mniejszej niż 50 g.

¹⁷ G. Mosiej, *Funkcjonowanie systemu celnego w Polsce po wejściu do Unii Europejskiej*, „Gospodarka Narodowa” 2008, nr 9, s. 98; M. Czermińska, *Zmiany w autonomicznej i traktatowej polityce handlowej Unii Europejskiej w XXI wieku. Inicjatywy i działania polskiej prezydencji*, „Kra-kowskie Studia Międzynarodowe” 2012, nr 2, s. 57.

geograficzny jak i marża preferencji są większe. Wszystko to spowodowało, że po wejściu Polski do Unii Europejskiej średnia efektywna stawka celna, liczona jako udział wpływów z ceł pobranych w danym roku do wartości globalnego importu spadła z 1,69% w 2002 r. i 1,41% w 2003 r. do 0,70% w 2004 r. (w tym 1,28% w I kwartale 2004 r. oraz 0,42% w okresie V–XII 2004 r.)¹⁸. W wyniku przyjęcia unijnej taryfy celnej zmniejszył się poziom protekcji celnej polskiego rynku, z 15,1% dla wszystkich towarów do średnio 6,5% w UE. W przypadku towarów rolnych nastąpiło zmniejszenie średniego poziomu ceł z 33,8% do 16,5%, a dla towarów przemysłowych odpowiednio z 9,9% do 3,6% (tabela 1).

Tabela 1. Średnie stawki celne w taryfie celnej w Polsce przed akcesją i w Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	Taryfa celna Polski w 2004 r.	Taryfa celna UE 2004 r.
	(w%)	
Produkty rolne	33,8	16,5
Towary przemysłowe	9,9	3,6
Produkty rybne	18,5	12,4
Średnia stawka celna	15,1	6,5

Źródło: E. Kaliszuk, *Wspólna polityka handlowa a interesy gospodarcze Polski*, [w:] *Gospodarka Polski w Unii Europejskiej w latach 2004–2006*, red. H. Bąk, G. Wojtkowska-Łodej, Warszawa 2007, s. 264; Trade Policy Review: European Communities 2007, Report by the Secretariat WTO, WT/TPR/S/177, s. 43.

Po akcesji Polski do UE nastąpił spadek wpływów z ceł. Był on spowodowany kilkoma czynnikami: wspomnianym wcześniej obniżeniem średniego poziomu stawek celnych, możliwością wyboru miejsca odprawy celnej oraz koniecznością odprowadzania znacznej części wpływów z ceł do budżetu UE. Konsekwencją włączenia terytorium Polski do obszaru celnego Wspólnoty i zniesienia formalności celnych między Polską a pozostałymi państwami członkowskimi, przyjęcia wspólnej taryfy celnej w imporcie, a wreszcie ujednoczenia procedur celnych z krajami trzecimi, jest możliwość wyboru miejsca odpraw celnych w dowolnym urzędzie celnym i dowolnym państwie członkowskim. To z kolei powoduje, że należności celne i podatkowe pobierane w imporcie zostają w kraju odprawy celnej. W dwóch latach poprzedzających akcesję wpływy z ceł w Polsce kształtowały się na poziomie średnio 3,8 mld zł, w roku akcesji spadły do poziomu blisko 2,3 mld zł, przy czym od maja do grudnia wyniosły zaledwie ok. 910 mln zł, a w 2005 r. niecałe 1,3 mld zł (tabela 2). Środki te nie stanowią wyłącznie dochodów budżetowych Polski. Zgodnie z decyzją Rady z 2000 r., każdy kraj przekazuje 75% wpływów z ceł do budżetu UE, które stanowią tzw. środki własne, natomiast 25% pozostaje

¹⁸ G. Mosiej, *op. cit.*, s. 98.

w budżecie krajowym, jako tzw. koszty poboru¹⁹. Zatem w budżecie Polski pozostałe zaledwie 25% wpływów z ceł.

Tabela 2. Wpływy z ceł w Polsce oraz wpłaty do budżetu UE w latach 2001–2012, w mld zł

Wpływy/Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Wpływy z ceł	3,81	3,75	2,28 0,91*	1,27	1,38	1,74	1,73	1,66	1,63	1,83	1,75
Wpłaty do budżetu UE	-	-	0,49*	0,92	1,02	1,28	1,29	1,26	1,22	1,39	1,51

* od 1 maja do 31 grudnia 2004 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Biuletyny Statystyczne Służby Celnej za lata 2004–2012; Najwyższa Izba Kontroli, *Analiza wykonania budżetu państwa i założeń polityki pieniężnej NIK za lata 2005–2012*.

Szczególnie widoczny był wpływ akcesji Polski na wymianę handlową z zagranicą, która dzięki członkostwu uzyskała nie tylko łatwiejszy dostęp do rynku wspólnotowego, ale także nowe możliwości zwiększenia wymiany z krajami trzecimi. Istotniejsze zmiany nastąpiły w dostępie do rynków krajów, które miały podpisane ze Wspólnotą preferencyjne umowy handlowe, a wobec polskich towarów wcześniej stosowały stawki KNU. Są to takie państwa, jak m.in. kraje Bałkanów Zachodnich, basenu Morza Śródziemnego, WNP, RPA, Chile, Meksyk, od 2011 r. Korea Południowa. Nastąpiły też zmiany warunków dostępu do rynków zagranicznych dla niektórych polskich artykułów rolnych z uwagi na włączenie ich do kontyngentów taryfowych obowiązujących dla towarów unijnych. Nieznaczne pogorszenie warunków wymiany nastąpiło na rynkach tych krajów, które udzielały Polsce preferencji GSP; są to USA, Kanada, Nowa Zelandia. Preferencje te kraje wprowadziły na początku lat 90. XX w., jednak marża preferencji nie była wysoka (w USA wynosiła dla ważniejszych pozycji eksportu objętych preferencjami około trzech punktów procentowych), poza tym obniżki ceł nie dotyczyły wszystkich towarów²⁰. Stąd też wycofanie preferencji nie było szczególnie dotkliwe. Po akcesji zarówno w USA, jak i w Kanadzie i Nowej Zelandii, eksport towarów z Polski podlega stawkom KNU.

Akcesja Polski do UE spowodowała wzrost napływu kapitału zagranicznego w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych: w 2003 r. napływ kapitału w tej formie wynosił 3,6 mld euro, w 2004 – aż blisko 10 mld, w 2005 około 7,7 mld, w 2006 ponad 15 mld, w 2007– ok. 17 mld euro, a następnie: blisko 10 mld

¹⁹ Decyzja Rady z 29 września 2000 r. w sprawie systemu środków własnych Wspólnot Europejskich, Dz.Urz. UE L, nr 253, z 7 października 2000 r.

²⁰ Z preferencji GSP korzystało ok. 30% importowanych do USA polskich produktów, w tym m.in. takie jak: reaktory jądrowe, kotły, maszyny i ich części, maszyny i urządzenia elektryczne, produkty stalowe (dane na podstawie WEH w Nowym Jorku).

euro w 2008 r., ponad 10 mld w 2009, podobnie w roku następnym, 14,8 mld w 2011 i wreszcie znacznie mniej, bo 4,7 mld euro w roku 2012²¹. Napływ BIZ to jeden z czynników przyczyniających się do wzrostu obrotów z zagranicą.

Przez dziesięć lat członkostwa eksport pozostawał siłą napędową gospodarki. W 2013 r. osiągnął historyczną wartość (w cenach bieżących) – 152,1 mld euro, dla porównania w 2003 r. – 47,5 mld euro, a w 2004 (rok akcesji) – 60,3 mld (tabela 3). W 2013 r. wartość importu była nieco niższa niż w roku poprzednim i wyniosła – 154,4 mld euro, w 2003 r. 60,3 mld, a w roku akcesji 72,1 mld euro. W efekcie deficyt obrotów towarowych w 2013 r. był rekordowo niski i wyniósł 2,3 mld euro, najwyższy był w 2008 r. i wyniósł 26 mld euro (tabela 3). W ujęciu geograficznym główny partner handlowy Polski od lat to Unia Europejska, chociaż jej udział w Polsce nieznacznie zmalał na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat: w 2003 r. – 81,9%, w roku akcesji zmalał do 80,3%, a w 2013 r. – 74,6% (por. tabela 4). Odmierna tendencja wystąpiła w imporcie, tzn. w roku akcesji nastąpił wyraźny wzrost udziału krajów UE w całkowitym imporcie Polski: z 69,6% do 75,3%, w kolejnych latach utrzymywał się na zbliżonym poziomie, w ostatnich dwóch latach udział ten wynosi poniżej 70%. Efekt przesunięcia handlu po przystąpieniu Polski do UE (biorąc pod uwagę UE-27) był widoczny w przypadku importu był bardziej widoczny niż w przypadku eksportu.

Tabela 3. Obroty polskiego handlu zagranicznego w latach 2002–2013, w mln euro i w%

Rok	Eksport	Import	Saldo	Dynamika – eksport	Dynamika – import
2002	43 499	58 480	-14 981	-	-
2003	47 526	60 354	-12 827	109,3	103,2
2004	60 322	72 109	-11 777	126,9	119,5
2005	71 899	81 697	- 9 807	119,2	113,3
2006	88 229	101 138	-12 909	122,7	123,8
2007	102 259	120 912	-18 652	115,9	119,6
2008	115 895	141 966	-26 072	113,3	117,4
2009	97 865	107 155	-9 289	84,4	75,5
2010	120 483	134 306	-13 823	123,3	125,3
2011	135 558	151 291	-15 733	112,5	121,6
2012	144 282	154 934	-10 652	106,4	102,4
2013	152 133	154 436	-2 304	105,4	99,7

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

²¹ Cykliczne materiały analityczne NBP, Inwestycje bezpośrednie zagraniczne za lata 2003–2013, dostępne na stronie: www.nbp.pl.

Tabela 4. Udział w eksporcie i imporcie Polski handlu z krajami UE-27 w latach 2003–2013, w %

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Import	69,6	75,3	75,3	73,0	73,3	71,9	72,6	70,8	70,0	67,7	68,5
Eksport	81,9	80,3	78,6	79,0	78,9	77,8	79,6	79,1	78,0	76,0	74,6

Źródło: Eurostat.

Od akcesji Polski do UE sukcesywnie wzrastały obroty towarami rolno-spożywczymi a także ich udział w handlu zagranicznym Polski, zarówno jeśli chodzi o eksport, jak i import. W 2013 r. eksport towarów rolno-spożywczych wyniósł 19,9 mld euro, a udział w eksporcie ogółem – 13,1%; natomiast import odpowiednio: 14,2 mld i 9,2% (tabela 5). Dla porównania przed akcesją, tj. w 2003 r. eksport tej grupy produktów wyniósł 4,5 mld euro i stanowił 8,4% całego eksportu, w roku następnym, tj. w roku akcesji, wzrósł do 5,2 mld euro (8,8% całego eksportu), a w 2005 r. 7,1 mld (9,8%). W imporcie produktów rolno-spożywczych także następuje wzrost, ale nie aż tak dynamiczny: w 2003 r. – 4 mld euro (5,9% wartości importu ogółem), w roku akcesji – 4,4 mld euro (6,2%), a w 2005 r. – 5,4 mld euro (6,7%). Krajowy sektor rolno-spożywczy stanowi jedną z nielicznych gałęzi gospodarki, która generuje dodatnie saldo obrotów z zagranicą (5,7 mld euro w 2013 r. w porównaniu do 0,5 mld w 2003 r.), co jest wynikiem szybszego tempa wzrostu eksportu niż importu (tabela 5). Wzrasta również udział tego sektora w handlu z krajami Unii Europejskiej. W 2003 r. eksport produktów rolno-spożywczych do UE-15 stanowił 45,3% eksportu ogółem, w roku akcesji wzrósł aż do blisko 72%, do czego przyczyniło się także zwiększenie liczby państw członkowskich, w kolejnych latach ta tendencja się utrzymała. W 2005 r. udział eksportu do UE-24 stanowił blisko trzy czwarte całego eksportu rolno-spożywczego, w 2013 nieco ponad 78%. W imporcie udział krajów UE jest nieco wyższy i wyniósł w 2013 – 82,4%, w porównaniu do 46,3% w 2003 (w roku akcesji wzrost do 61,4%). W latach 2004–2011 w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi następowała systematyczna poprawa salda: z 0,8 mld euro w 2004 r. do rekordowego poziomu – 3,9 mld w 2014. Zatem wzajemna likwidacja barier w handlu wzajemnym oraz konieczność spełniania przez polskich producentów unijnych standardów sanitarnych, weterynaryjnych i in. okazały się w efekcie korzystne dla polskiego sektora rolno-spożywczego, a włączenie do wspólnego rynku nie spowodowało nadmiernego napływu żywności z innych krajów członkowskich.

Tabela 5. Polski handel artykułami rolno-spożywczymi w latach 2003–2013

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
Obroty towarami rolno-spożywczymi, w mld euro											
Eksport ogółem	4,5	5,2	7,1	8,5	10,1	11,7	11,5	13,5	15,2	17,9	19,9
Import ogółem	4,0	4,4	5,4	6,4	8,1	10,3	9,3	10,9	12,6	13,6	14,2
Saldo	0,5	0,8	1,7	2,1	2,0	1,4	2,2	2,6	2,6	4,3	5,7
Obroty towarami rolno-spożywczymi z krajami UE**, w mld euro											
Eksport/wywóz	2,0	3,7	5,3	6,7	8,0	9,5	9,1	10,7	11,9	13,9	15,6
Udział, w%	45,3	71,9	74,8	78,8	80,2	81,7	81,0	79,2	78,2	77,6	78,4
Import/przywóz	1,8	2,7	3,5	4,1	5,4	7,2	6,5	7,5	8,8	10,9	11,7
Udział, w%	46,3	61,4	64,5	64,1	66,6	70,4	70,1	68,5	70,4	80,1	82,4
Saldo	0,2	0,8	1,7	2,6	2,6	2,3	2,6	3,2	3,1	3,0	3,9
Udział handlu rolno-spożywczego w handlu ogółem, w%											
Eksport	8,4	8,8	9,8	9,6	9,8	10,0	11,7	11,2	11,1	12,5	13,1
Import	5,9	6,2	6,7	6,3	6,7	7,2	8,6	8,1	8,3	8,8	9,2

* 2013 r. – dane wstępne

**w 2003 r. dane dla UE-15, w latach 2004–2006 dla UE-24, od 2007 r. dla UE-27.

Źródło: opracowanie ARR na podstawie danych Ministerstwa Finansów, dostępne na stronie ARR, www.arr.gov.pl oraz obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W początkowym okresie członkostwa Polski w UE nastąpił znaczący wzrost emigracji z Polski: na koniec 2002 r. poza granicami przebywało czasowo łącznie 786 tys. osób, z czego w UE-25 – 451 tys., a w 2004 r. w krajach Unii Europejskiej pozostawało aż 750 tys. Polaków. Pod koniec 2012 r. poza granicami Polski ma przebywać czasowo (powyżej trzech miesięcy) około 2 130 tys. osób, z czego zdecydowana większość – około 1720 tys. osób w krajach Unii Europejskiej (tabela 6). Spośród krajów UE najwięcej emigrantów z Polski przebywa w Wielkiej Brytanii (ok. 637 tys.), Niemczech (500 tys.), Irlandii (118 tys.) oraz we Włoszech (97 tys.). O ile Niemcy zawsze były ważnym kierunkiem emigracji Polaków, o tyle widoczny wzrost napływu emigrantów z Polski nastąpił do Wielkiej Brytanii: 24 tys. w 2002, aż 150 tys. w 2004, 340 tys. w 2005, 580 tys. w 2006, a także do Irlandii: zaledwie 2 tys. w 2002, 15 tys. w 2004, 76 tys. w roku następnym i aż 120 tys. w 2006 r. Zarówno Wielka Brytania, jak i Irlandia – jak wcześniej wspomniano – otworzyły swoje rynki pracy dla Polaków 1 maja 2004 r.

Tabela 6. Emigracja z Polski na pobyt czasowy w latach 2002–2012, liczba emigrantów w tysiącach

Kraj	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ogółem	786	1000	1450	1950	2270	2210	2100	2000	2060	2130
Europa	461	770	1200	1610	1925	1887	1765	1685	1754	1816
UE-27* w tym:	451	750	1170	1550	1860	1820	1690	1607	1670	1720
Francja	21	30	44	49	55	56	60	60	62	63
Holandia	10	23	43	55	98	108	98	92	95	97
Hiszpania	14	26	37	44	80	83	84	48	40	37
Irlandia	2	15	76	120	200	180	140	133	120	118
Niemcy	294	385	430	450	490	490	465	440	470	500
Szwecja	6	11	17	25	27	29	31	33	36	38
W. Brytania	24	150	340	580	690	650	595	580	625	637
Włochy	39	59	70	85	87	88	88	92	94	97

*do 2006 r. UE-25

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Informacja o rozmiarach i kierunkach imigracji z Polski w latach 2004–2012*, Warszawa 2013.

Podsumowanie

Członkostwo w UE wiąże się z przyjęciem całości jej dorobku prawnego, ale w toku negocjacji uzgadniane są rozwiązania przejściowe, w sytuacji, kiedy kraj kandydujący uzna, że przyjęcie pewnych regulacji, zwłaszcza wiążących się z istotnymi nakładami finansowymi, nie będzie możliwe od momentu uzyskania członkostwa. Polska uzyskała kilka okresów przejściowych związanych z funkcjonowaniem wspólnego rynku, z których najistotniejsze, z punktu widzenia skutków ekonomiczno-społecznych, były te związane z podejmowaniem pracy przez Polaków w innych krajach UE (swoboda przepływu osób) oraz dotyczących stosowania podatku VAT i podatku akcyzowego, czy wreszcie zakupu nieruchomości w Polsce przez obywateli Unii Europejskiej. Po 10 latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej pozostał już tylko jeden okres przejściowy bezpośrednio związany z funkcjonowaniem wspólnego rynku, a mianowicie dotyczący zakupu ziemi rolnej w Polsce przez cudzoziemców z Unii Europejskiej.

Włączenie Polski do wspólnego rynku towarów oznaczało zniesienie ceł i ograniczeń ilościowych na artykuły rolne w handlu wzajemnym z krajami Unii Europejskiej (cła na towary przemysłowe zostały wcześniej zniesione na mocy Układu Europejskiego, ostatnie bariery celne w postaci ceł na samochody zniesio-

no 1 stycznia 2002 r.) i przyjęcie unijnej taryfy celnej w imporcie z krajów trzecich. W tych warunkach główne działania dostosowawcze wiązały się z liberalizacją handlu rolnego i usuwanie barier technicznych w przepływie towarów.

Po akcesji Polski do UE nastąpił spadek wpływów z ceł. Był on spowodowany kilkoma czynnikami: obniżeniem średniego poziomu stawek celnych, możliwością wyboru miejsca odprawy celnej oraz koniecznością odprowadzania znacznej części wpływów z ceł do budżetu UE. Swoboda przepływu towarów po akcesji do UE stanowiła dla polskich przedsiębiorców szansę, gdyż spełnienie norm i standardów unijnych oznacza pełny dostęp do unijnego rynku, liczącego już ponad 500 mln mieszkańców. Stąd też szczególnie widoczny był wpływ akcesji Polski na wymianę handlową z zagranicą, która dzięki członkostwu uzyskiwała nie tylko łatwiejszy dostęp do rynku wspólnotowego, ale także nowe możliwości zwiększenia wymiany z krajami trzecimi. Przez dziesięć lat członkostwa eksport pozostawał siłą napędową gospodarki. W 2013 r. osiągnął historyczną wartość (w cenach bieżących) – 152,1 mld euro, a deficyt obrotów towarowych był rekordowo niski i wyniósł 2,3 mld euro, najwyższy był w 2008 r. i wyniósł 26 mld euro. W ujęciu geograficznym głównym partnerem handlowym Polski od lat pozostaje Unia Europejska, chociaż jej udział w eksporcie i imporcie Polski nieznacznie zmalał na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat.

Od akcesji Polski do UE sukcesywnie wzrastały obroty towarami rolno-spożywczymi a także ich udział w handlu zagranicznym Polski, zarówno jeśli chodzi o eksport, jak i import. Oznacza to, że wzajemna likwidacja barier w handlu wzajemnym oraz konieczność spełniania przez polskich producentów unijnych standardów sanitarnych, weterynaryjnych i in. okazały się w efekcie korzystne dla polskiego sektora rolno-spożywczego, a włączenie do wspólnego rynku nie spowodowało nadmiernego napływu żywności z innych krajów członkowskich.

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej znacznie wzrosła emigracja zarobkowa Polaków, zwłaszcza do krajów, które 1 maja 2004 r. otworzyły swoje rynki pracy, tj. Wielkiej Brytanii, Irlandii. W 2002 r. liczba emigrantów z Polski w krajach UE-25 wynosiła ok. 450 tysięcy, w 2004 wzrosła do 750 tys. a w roku kolejnym przekroczyła 1,1 miliona, by w okresie szczególnie nasilonego odpływu w 2007 r. osiągnąć 1,86 mln (łącznie ok. 2,3 mln osób). Wraz z pogłębiającym się kryzysem ekonomicznym liczba emigrujących Polaków do Unii Europejskiej Polaków zaczęła maleć i szacuje się, że w 2012 r. wyniosła 1,7 mln osób. Zwiększona emigracja zarobkowa rodzi wiele negatywnych skutków społecznych, zwłaszcza jeśli duży odsetek emigrantów stanowią ludzie młodzi i wykształceni.

W ostatecznej ocenie korzyści wynikające z włączenia Polski do wspólnego rynku i swobody przepływu towarów, osób, usług i kapitału znacznie przewyższają, zarówno w skali gospodarki, jak i na poziomie mikroekonomicznym, koszty jakie wiążą się z przynależnością do jednolitego rynku europejskiego.

10 years of Polish membership in the European Union. The effects of joining the common European market

The inclusion of Poland to the common market for goods meant the abolition of customs duties and quantitative restrictions on agricultural products in mutual trade with the countries of the European Union (customs duties on industrial goods have already been abolished by the Europe Agreement) and the application of the Common Customs Tariff on imports from third countries. Freedom of movement of goods after the accession to the EU accounted for Polish entrepreneurs a chance, because the fulfillment of EU norms and standards means full access to the common market, amounting to more than 500 million inhabitants. Particularly noticeable was the impact of accession on foreign trade, which, thanks to the membership not only gained easier access to the common market, but also new opportunities to increase trade with third countries. Since Polish accession to the EU gradually increased trade in agricultural products as well as their participation in the Polish foreign trade. Emigration of Poles also increased significantly, especially to countries that with effect from 1 May 2004 opened their labor markets, namely the United Kingdom, Ireland.

In the final evaluation of the benefits of joining the common market and free movement of goods, persons, services and capital far outweigh, in both the scale of the economy and at the micro level, the costs associated with membership in the European common market.

Key words: common market, accession negotiations to the European Union, the freedom of movement of goods, persons, services, capital, European integration